Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQ TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA SHAKLLANISH MANBALARI

Haydarova Sabina Hoshim qizi
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti Tarix fakulteti
“Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada fuqarolik protsessual huquq tushunchasi, uning mazmun-mohiyati hamda shakllanish manbalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Unda fuqarolik protsessual huquqining jamiyatdagi o‘rni, sud orqali fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, fuqarolik protsessual huquqining asosiy tamoyillari, manbalari va zamonaviy rivojlanish bosqichlari ilmiy asosda ochib berilgan. Maqolada sud-huquq islohotlari jarayonida fuqarolik protsessual qonunchiligini takomillashtirishning dolzarb masalalari ham tahlil etilgan.

Kalit so‘zlar: fuqarolik protsessual huquq, sud jarayoni, protsessual norma, sud hokimiyati, qonun ustuvorligi, huquqiy davlat, protsessual tamoyillar, fuqarolik ishlari, huquq manbalari.

Аннотация: В данной статье научно анализируются понятие гражданского процессуального права, его содержание и источники формирования. Освещается роль гражданского процессуального права в обществе и его значение в защите прав и законных интересов граждан через суд. Также раскрываются основные принципы, источники и современные этапы развития гражданского процессуального права. В статье анализируются актуальные вопросы совершенствования гражданского процессуального законодательства в условиях судебно-правовых реформ.

Ключевые слова: гражданское процессуальное право, судебный процесс, процессуальная норма, судебная власть, верховенство закона, правовое государство, процессуальные принципы, гражданские дела, источники права.

Taraqqiyot spektri

Annotation: This article scientifically analyzes the concept, content, and sources of formation of civil procedural law. It highlights the role of civil procedural law in society and its importance in protecting the rights and legitimate interests of citizens through the courts. The article also explains the main principles, sources, and modern stages of development of civil procedural law. In addition, it examines current issues of improving civil procedural legislation in the context of judicial and legal reforms.

Keywords: civil procedural law, judicial process, procedural norm, judicial power, rule of law, legal state, procedural principles, civil cases, sources of law.

Bugungi kunda demokratik huquqiy davlatni shakllantirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida fuqarolik protsessual huquqining o‘rni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Chunki fuqarolik protsessual huquqi fuqarolarning buzilgan huquq va qonuniy manfaatlarini sud orqali himoya qilishning muhim vositasi hisoblanadi. Ushbu huquq sohasi sud faoliyatining tartibli, qonuniy va adolatli amalga oshirilishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Fuqarolik protsessual huquq tushunchasi deganda fuqarolik ishlarini sudda ko‘rib chiqish, hal etish va sud qarorlarini ijro etish bilan bog‘liq protsessual munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar tizimi tushuniladi. Mazkur huquq sohasi sud va protsess ishtirokchilari o‘rtasida yuzaga keladigan protsessual munosabatlarni tartibga soladi hamda odil sudlovni amalga oshirishning muhim huquqiy asosini tashkil etadi.

Fuqarolik protsessual huquqining mazmuni, avvalo, uning vazifalari va funksiyalarida namoyon bo‘ladi. Ushbu huquq sohasi fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, qonun ustuvorligini ta’minlash, nizolarni adolatli hal etish hamda sud hokimiyatining samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiladi. Fuqarolik protsessual huquqida sud muhokamasining oshkoraligi, taraflarning tengligi, tortishuv tamoyili, sud qarorlarining majburiyligi kabi prinsiplar muhim o‘rin egallaydi. Mazkur tamoyillar sud jarayonining qonuniy va adolatli tashkil etilishini ta’minlaydi.

Taraqqiyot spektri

Fuqarolik protsessual huquqi huquq tizimining boshqa tarmoqlari bilan ham uzviy bog‘liqdir. Ayniqsa, konstitutsiyaviy huquq bilan o‘zaro aloqadorlik ushbu huquq sohasi uchun muhim ahamiyatga ega.

Chunki O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir fuqaroning sud orqali himoyalanish huquqi mustahkamlab qo‘yilgan. Mazkur konstitutsiyaviy norma fuqarolik protsessual qonunchiligining asosiy manbalaridan biri hisoblanadi.

Fuqarolik protsessual huquqining shakllanish manbalari ham huquqiy tizimda alohida o‘rin tutadi. Ushbu manbalar qatoriga, avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kiradi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi mazkur huquq sohasining asosiy normativ manbasi hisoblanadi. Bundan tashqari, Oliy sud plenum qarorlari, xalqaro huquq normalari va sud amaliyoti ham fuqarolik protsessual huquqining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari fuqarolik protsessual huquqining rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatmoqda. Xususan, sud tizimini modernizatsiya qilish, elektron sud tizimlarini joriy etish, fuqarolarning sudga murojaat qilish imkoniyatlarini kengaytirish hamda protsessual tartib-taomillarni soddalashtirish bo‘yicha muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar fuqarolik protsessual huquqining samaradorligini oshirish va inson huquqlarini ishonchli himoya qilishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, fuqarolik protsessual huquqining rivojlanishi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Fuqarolar o‘z huquqlarini chuqur bilgan va sud orqali himoya qilish imkoniyatiga ega bo‘lgan taqdirda jamiyatda qonunga hurmat va adolatga ishonch kuchayadi. Shu sababli fuqarolik protsessual huquqini takomillashtirish huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, fuqarolik protsessual huquq tushunchasi, mazmuni va shakllanish manbalari huquqiy tizimning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu huquq sohasi fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, odil sudlovni

Taraqqiyot spektri

ta’minlash hamda qonun ustuvorligini mustahkamlashda alohida ahamiyatga ega. Shu bois fuqarolik protsessual huquqini ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish va uni takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023

2. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi. – Toshkent, 2024.

3. Sh.M. Mirziyoyev. “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”. – Toshkent: O‘zbekiston 2021.

4. X.T. Odilqoriyev. “Davlat va huquq nazariyasi”. – Toshkent: Adolat, 2020.

5. M. Mamasiddiqov. “Fuqarolik protsessual huquqi”. – Toshkent: TDYU, 2022.

Taraqqiyot spektri